

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

Javaslat a

települési/megyei értéktárba történő felvételéhez

„MEZŐBERÉNYI SZLOVÁK NŐI VISELET”

1. kép Szlovák bársony vizitke eleje

Készítette:

Debreczeni Jánosné
Mezőberény, 2015. május 7.

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve: Debreczeni Jánosné
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: Debreczeni Jánosné
Levelezési cím: 5650 Mezőberény, Győri János u. 5/b.
Telefonszám: 06-20/470-6548
E-mail cím: abelovszki@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: „**Mezőberényi Szlovák Női Viselet**”
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

agrár- élelmiszergazdaság	és	egészség és életmód	épített környezet
ipari és megoldások	műszaki	X kulturális örökség	sport
természeti környezet		turizmus és vendéglátás	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: Muzeális Gyűjtemény, magánszemélyek
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

X települési	tájegységi	X megyei	külhoni magyarság
---------------------	------------	-----------------	-------------------

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Mezőberény három nemzetiségű település, külön színfoltot jelentett a településen a szlovákok öltözködése. Ők alkották a település legzártabb közösségét, hagyományaikhoz szívósan ragaszkodtak, így a régies formákat tovább őrizték, mint a másik két nemzetiség.

A viselet egyes formai elemei, jellegzetességei erőteljesebben jelentkeztek öltözködésükben, így viseletük rusztikusabbnak, falusiasabbnak hatott.

Az öltözködésben a társadalmi rétegezettség hatása is érezhető volt több vonatkozásban, észrevehetőbben, mint a nemzetiségi eltérés. Találó az az osztályozás, mely a település lakosságát viseleti szempontjából „szegények, gazdagok meg az iparosok” csoportjára osztja.

Öltözködésben nyilvánvalóan a gazdagok vezettek, a „nagygazdák”. Az ő lányaik voltak az „első lányok” akik bizonyos mértékig irányították a viseletet. Vasárnap már az első harangszó előtt megjelentek a templomok előtt, hogy a ruhájukat bemutassák.

Ha a viselet polgárosodásában nem is, de a ruházat gazdagságában nem sokkal maradt el tőlük a módos parasztság rétege, a „gazdák” csoportja. Viseletük paraszti jellege megmaradt, de ruházatukra ők is sokat költöttek.

A szegénységhez soroljuk a szegényparasztoztok, a cseléd-béreseket és a független vagyonnal nem bíró, de nem is cselédkedő réteget. Ez a réteg ügyesen kihasználta a kínáló lehetőségeket kofálkodással, libatöméssel, egyéb mesterkedésekkel igyekeztek fenntartani magukat. Kevesebb kötöttség, több mozgás jellemezte életüket, s gyakran új megoldásokat vittek a ruházódásukba. A szegénység is igyekezett jól öltözni, mint ahogy Mertz Andrásné adatközlő mondja: „Anyánk azon volt, hogy ne keljen a ruhánk miatt szégyenkeznie”. A szegények ruházata nem annyira a formákban, mint inkább a ruhatár szerényebb voltában és az olcsóbb anyagokban különbözött a gazdagokétól.

INGVÁLL: Ennek eleje és hátulja egy darabból állt, két rétre hajtva a nyaknál T alakú vágást tettek, a vágást beszegték és „pertli”-vel megkötötték. Ujja könyökön felül ért, alsóruhaként használták.

PENDELY: Több szélből álló, rendszerint házivászonból készült alsóruha, derekát vagy ráncolták, vagy korccal látták el, s ez utóbbi esetben jobban lehetett a test méreteihez igazítani. („Korcós pendely”)

RÉKLI: Derékba szabott, rendszerint szűk, testhezálló ruhadarab volt. Ujja csuklóig érő, szűk, a derékrész alja bő volt, „kívül kötős”, vagyis nem kötötték be a szoknyába. Eleje gombokkal zárult. Anyaga karton, vagy posztó volt. A posztó és a „bőrrel” (valószínűleg „prémmel”) bélelt rékli a különben ingvállban járók téli viselete is volt, párhuzamosan a ködmönnel.

VIZITKE: A szlovák nők által viselt, forrásokban ritkán említett, de emlékezetben jól megőrzött vizitke, tulajdonképpen rékli volt, de annak egy ünnepélyesebb, és rendszerint drága anyagból (selyem, bársony, finom gyapjuszövet) készült változata. Derekat több darabból szabták, hogy testhezálló legyen, hátul az alját hosszabbra hagyták („farka volt”), és néhány behajtást tettek rajta. Ujját, szegélyét, nyakát csipkével szegték, egyébként nem volt túldíszített.

SZOKNYA: A szoknya sokszor szerepel a forrásokban, gyakran „rokolya” néven. Az adatok alapján nem lehet megállapítani, hogy a rövid, vagy a hosszú szoknya volt –e a divat a településen.

A század második felében készült, idős embereket ábrázoló képek alapján arra a következtetésre lehet jutni, hogy a hosszú szoknyás viselet volt az általános.

A hagyatéki leltárakból és végrendeletekből pedig arra lehet következtetni, hogy a Mezőberényi szlovák női viselet nem volt sokszoknyás viselet.

KÖTÉNY: A szlovák női viselet fontos kiegészítője volt a kötény, nem hiányzott az ünneplő ruha elől. A kötények a ruhát csaknem körbe érő ráncos ruhadarabok voltak.

KENDŐ: Éppúgy hozzátartozott a réklis viselethez, mint az ingvállas pruszlikos ruha együtteshez.

A teljes felöltözöttséget és a ruha díszét a derékon átkötött szövet, vagy selyemkendők jelentették. A lányok általában hajadonfővel jártak, hajukat középen kettéválasztva, befonva két ágban leeresztve viselték. Az asszonyok áll alatt kötött kendőt viseltek.

FÖKÖTŐ: A viselet polgárosodásának a jele, forrás szerint fehér és fekete főkötő is szerepelt szlovák hagyatékokban. A főkötőt idős asszonyok is viselték, általában azonban a fiatalasszony ruházatához tartozott, akkor vette fel először, amikor a lakodalomban átöltözött és főkötősen a násznépnek bemutatották. A főkötőket paraszt specialisták készítették. Fehér főkötők készültek télen a fázós időszakban asszonyoknak kendő alá, vagy fejmosás utánra. Az ünneplő főkötők azonban mindig feketék voltak, többnyire fekete selyemfonalból készítették. Általában négy darabból készült, hátul szalag lógott le róla mintegy 30-40 cm hosszúságban, szegélyét fodorral, gyöngyökkel, olykor művirágokkal is díszítették. A díszítettség szerint beszéltek „kisfikető”-ről, „bodros fikető”-ről és „gyöngyös fikető”-ről.

Az öltözködési kultúrát jelentős ruházati ipar is támogatta Mezőberényben, harmincnál több csizmadia, 15-20 mérték utáni és 5 „raktári” szabó dolgozott a településen, mellettük sok cipész, néhány szűcs, papucsos és számos varrónő. A varrógépek megjelenésével fejlődött a varrás technikája. Sok háznál volt varrógép és a varrás egy részkereset eszköze lett. A

varrógép új technikát hozott a díszítésbe: a tűzést, amit berényiesen „zájmedli”-nek hívtak./2
A századfordulón még sokan szőttek, használták a háziszőttes anyagokat. „Amit otthon megcsinálhattak, azért nem mentek a bótba”.

A nők közül egyes tót asszonyok tűnnek ki cifrább és sokszoknyás viseletükkel. A férjes asszonyok ruházata fekete./1.

A lakosság számára a fő megélhetést a juh tenyésztés biztosította, a gyapjút, amit nem adtak el a kereskedőknek, feldolgozták saját célra, szőttek belőle többek között ruhaanyagot is./3.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A XX. században is hordták még az idős szlovák asszonyok a fekete színű viseletet, nemcsak ünnepnapokon, hanem a mindennapokon is. Azonban már nemcsak gyapjúból és bársonyból készültek a viseletek, hanem a boltban vásárolható könnyebb anyagokból, mint a flokon, klott, vászon és karton.

Azért, hogy örökségünk tovább éljen - ne kerüljön feledésbe - a mai kornak megfelelően, de megőrizve szabását tovább vinnünk őseink viselet kultúráját.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

1/ Dr. Bonyhai Mihály Mezőberény monográfiája. 104. oldal Ruházkodás.

2/ Hentz Lajos: Mezőberényi viselet a XIX. században Mezőberény története 2. kötet 300-302. oldal

3/. Hentz Lajos: Mezőberényi szőrhímzések/ nem szószerinti idézet/

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: -

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja: a szövegben elhelyezve.

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat:

A fotók felhasználásához hozzájárulok. A fotók a mezőberényi Orlai Petrics Soma Kulturális Központ Muzeális Gyűjteményben készültek.

Debreczeni Jánosné
viseletkészítő népművész

2. kép: Szlovák család, középen a családanya ünneplőben.

3. kép: szlovák asszony kendőben

4. kép: szlovák fiatalasszony főkötőben, kendővel

5. kép szlovák viselet bársonyból, csipkedíszítéssel

6. kép: szlovák ünneplő kötény

7. kép: szlovák menyecske viselet